

ÇEVRE SEVGİSİ VE İSLAM: ÇEVRENİN İSLAMİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hocamız diyor ki;

“Biz mânevî komşular isteriz.”

Doğru, ben de öyle isterim. Ama şimdi namazı kıldık, arkasından *Sübhanallah*, *Elhamdülillah*, *Allahu Ekber...* tesbihlerimizi çektik.

Sübhanallah ne demek?

“Yâ Rabbi! Ben inanıyorum ve biliyorum ki senin her şeyin güzel. Her şeyin hayran olunacak derecede güzel. Her işin hikmetli. Her şeyi bilirsin. Her şeye kâdirsir, noksanın yok. O fâsıkların, kâfirlerin, müşriklerin, münafıkların söylediklerinden çok yüksesin, münezzehsin yâ Rabbi!”

Sübhanallah, “Senin her yaptığın iş yerli yerindedir.” demek.

Tabii tasavvufta da ilk adım, dervişlere [şunu] öğretiriz: *Lâ fâile illâ hû*. Yani yapan, eden, doğduran, öldüren Allahu Teâlâ hazretleridir.

Çevre üzerinde bana böyle bir mevzu dikte edince, empoze edince, “İlle onu konuşacaksın.” deyince ben de düşündüm. Ben gelip de orada Çevre bakanlığının reklamını yapacak değilim. Ama düşündüm, bunu yaptıran Allah, hikmeti var. Bunun arkasında sırlar var. İlâhî birtakım başka hakikatler var. Mevzuyu sevdim. O mevzu üzerinde konuşmaya başladım. “Konuşayım” diye konuşmamı o konu üzerine aldım.

Muhterem kardeşlerim!

Çevre, “etrafımızı döndüren mekân, etrafımızda olan şeyler” demek. Bir şeyi döndürmeye “çevirmek” diyoruz.

İnsanın üç çeşit çevresi var.

Bir, tabiî çevresi var. Buna “doğal çevre” diyoruz. Şimdi bu taşlara, ağaçlara, manzaralara Türkçe kelimeyle “doğa” diyorlar. İşte havası, suyu, taşı, toprağı, çayırı, çimeni, yeşilliği vesaire... Bu bir çevre. Biz böyle bir yerde yaşıyoruz. Böyle bir dünyada yaşıyoruz. Köyümüzün, evimizin, şehrimizin birtakım vasıfları var. Bu bizim maddî çevremiz.

Bunun dışında ikinci bir çevremiz daha var. Çevre, Arapça “muhit” demek. “Burası bizim muhitimiz” diyoruz, yani “çevre” demek. İkinci çevre, bizim bir de içtimâî çevremiz var. Yani “sosyal” diyelim, gençler de anlasınlar. Ekseriyetten, insanlarla [iletişimimiz] kopuk olmasın, mânâyı anlayışta eksiklik olmasın. Bir de insanın sosyal çevresi var. Mesela arkadaşlarımız var. Bir cemaatiz. Bir cemiyetiz. Burada Hollandalılar olarak müslümanlarız. İşte şu caminin halkıyız. Akrabalarımız filan var. Bu da bizim etrafımızdaki içtimâî çevre, sosyal çevremiz.

Bir de mânevî, ilâhî bir çevremiz var. Bu da herkesin ilk başta baktığı zaman gözüyle görülmez ama var. Bu çevre de var.

Bu üç çevrenin de güzel olması ve bu üç çevreye de bizim dikkat etmemiz, ihtimam etmemiz, bu üç çevreyi de korumamız lazım. Bir, maddî çevremiz; muhitimiz, köyümüz, şehrimiz. Bunun temiz olmasını bizim dinimiz bize emrediyor. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri buyurmuş ki;

“Herkes evinin önünü süpürüp temizlerse belde temiz olur.”

Bunu emrediyor. Bizim ecdâdımızdan gördüğümüz töre; herkes evinin önünü temizler. Bu hadîs-i şerîften alınma bir edeptir. Ve biz bunu yapıyoruz. Temizlik, bir. Yani pis olmayacak, pasaklı olmayacak. Temizlik zaten, *ettuhûru şatru’l-imân*, imanın büyük bir kısmı, yarısı temizlikle ilgili. Her bakımdan temizlik... Bu da kademe kademe; elbisenin temizliğinden, vücudunun temizliğinden kalbin temizliğine, imanın temizliğine kadar derece derece derinleşen bir temizlik erbâbıyız biz. Yani her şeyimizin pırıl pırıl, nurlu, tertemiz olması gereken bir ümmetiz, müslümanlar olarak. Temiz olacak.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki;

“Bir evdeki pislik ve süprüntü sebebiyle o evden bereket gider, evin bereketi kaçır.”

Demek ki evinde hanımı evi derleyecek, toparlayacak, silecek, süpürecek. Tozlu olma-

yacak, pis olmayacak. Bunu Şimdi bir Avrupalı'ya söylesek hayran kalır. Avrupalı'nın birisi gelmiş, bir çeŐmenin üstüne bakmıŐ, âyet-i kerîme yazıyor. Tabii bilmiyor.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

*Ve cealnâ mine'l-mâi külle Şey'in hayyin e felâ yu'minn.*¹

yet-i kermeyi sormuş; “Ne yazıyor çeŐmenin üstüne? Su akıyor. Altında üstünde ne yazı yazıyor?” demiş.

Demişler ki;

“Bu yet-i kerîmedir.”

“Ne diyor?”

Ve cealnâ mine'l-mâi külle Şey'in hayyin.
“Her canlı mahluku Biz sudan yarattık.”

Adam bayılmıŐ. “Aman, ne kadar muaz-
zam bir söz!”

---

¹ 21/Enbiyâ, 30.

Tabii Allah'ın sözü muazzam olur elbette, âyet-i kerîmedir, elbette herkesi hayran bırakır. Mü'mini de, insaflı ise henüz inanmamış olanı da elbette hayran kalacak.

Evin süprüntüsüz olması, temiz olması, o da eve bereket getiriyor. Ne kadar güzel! Bunu bir Avrupalı duysa hayran kalır. Evin süprüntü, toz toprak, dağınıklık vesaire olduğu zaman evin bereketi kaçıyor. Demek ki evimiz de tertemiz olacak. Eşya eski olabilir. Üstü başı yamalı olabilir. Ama temiz olacak. Temizlikten taviz yok. Temizlikten hiçbir şekilde bir taviz yok.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in nasıl yeşilliği sevdiğini biliyorsunuz. Nasıl ağaç dikmeyi teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bir insan yaşarken namaz kılarsa sevap kazanıyor, oruç tutarken sevap kazanıyor, sadaka verirse sevap kazanıyor da bir de öldükten sonra da sevap kazanmasına devam etmesine sebep olacak başka işler var. Mesela arkasında hayırlı evlat bırakmışsa o evlet hayırlı evlat olarak yaşadıkça babasına sevap gidiyor. Arkasında bir talebe bırakmışsa; hoca efendi

Kur'an öğretmiş, alim yetiştirmiş, müderris vesaire, o talebe yaşadıkça, faaliyet gösterdikçe öğreten sevap kazanıyor. Veya cemaat hocadan bir şeyler öğrenmiş, onu yaptıkça hoca vefat etse bile sevap kazanıyor. İmam Gazzâlî'nin kitapları hepimizin evinde var. İmam Gazzâlî 1111 senesinde vefat etmiş, aradan sekiz-dokuz yüzyıl geçmiş. İmam Gazzâlî kabrinde boyuna sevap kazanıyor.

Neden?

Biz onun kitabını okudukça, istifa ettikçe, *Ihyâu Ulûm*'dan, *İlâhî Ahlâk*'tan, *Kimyâ-i Saadet*'ten okudukça sevap kazanıyor.

Bir de arkasında mesela ağaç dikmişse, o ağacın gölgesinde birisi otursa sevap kazanıyor. Dalına kuş konsa sevap kazanıyor. Meyvesinden gagalasa, insanlar yese sevap kazanıyor vs. vs... Biz de onun için madem bu da sadaka-i câriyedir, vefatından sonra insanın sevap kazanmasına sebeptir diye arkadaşlarımıza emir verdik, dedik ki;

a. Peygamber (sav) Efendimizde Çevreye Ait Uygulamalar

“Türkiye’de her beldede çevre kültür derneği kurun ve bir orman yapın.”

Ben acıyorum. Ankara’dan otobüse biniyorum, Konya’ya giderken, Karaman’a giderken yüreğim parçalanıyor.

Neden?

Dağlar çıplak; hiç ağaç yok, yeşillik yok.

Yemyeşil görmek istiyorum. Buradaki yeşillikleri görmek için imreniyorum. Dünyanın başka yerindeki [yerleri] gördükçe... Kardeşlerimiz cumartesi-pazar veya haftanın mesai bitiminde servis saatlerinde mesaiden sonra gitse bir ağaç dikse... Veya zaten bu mevsimlik dikiliyormuş, sonbaharda veya ilkbaharda dikiliyor, suların yürüdüğü zamanda veya dikime müsait olduğu zamanda ağaç dikse de sadaka-i câriyesi olsa... Arkadaşlarımıza “Arazi alın” diyoruz. Ucuz dağ ötesinde çıplak arazi... Köylüden ucuza alınır. Ağaç dikin, ye-

şillik olsun. Çoluk çocuğunuzla oraya cumartesi-pazarları gidin, ağaçlara bakın, etrafını çapalayın, kökünü açın, sulayın...

Ben böyle yeşilliği sevdiğim için Yalova'da arazi aldım, bozak, ucuz bir yerde arazi aldım. Ağaçları diktik. Diktiğimiz ağaçlar 400-500-700 tane filan olmuş. Ama bakmadık. Ağaçlar benim başparmağım gibi kaldı.

Cumartesi-pazar günü çoluk çocuğunuzla giderseniz; "Hadi hanım, su getir. Hadi çocuğum, kazmayı getir. Şu ağacın etrafını aç..." derken ağaçlar bakımlı olur. "Hadi biraz gübre dökelim... Hadi biraz [çapayalayım...]" Kocaman bir orman olur. Aile ormanı olur. "Elhamdülillah, işte bunu dedem dikmişti." der torununa... Bir hatıra olur, yâdigâr olur.

Bunların hepsi var. Peygamber Efendimiz çevresiyle ilgileniyor.

Hacca gidenlere ihramdayken Mekke'nin yeşilliğini koparmak bile günah, ceza... "Sen misin bunu kopardın, ver bakalım cezayı!" Yani o bile yasak. Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretleri buyuruyor ki;

Uhudu cebelün. “Uhud bir dağdır.”
Nuhibbuhû ve nuhibbihâ. “Biz onu severiz, o bizi sever.”

Bak, çevresiyle nasıl ilgili Peygamber Efendimiz... Uhud dağını ben de çok seviyorum. Medine-i Münevvere'ye gittim mi Uhud dağı hoşuma gidiyor. Arafat'ın dağı ne kadar güzel, hoş. “Öyle bir dağdır ki biz onu severiz, o bizi sever.”

Resûlullah'ı kim sevmez?

Sallallahu aleyhi ve sellem...

Allah o sevgiyi hepimizin gönlüne yerleştirsin.

Peygamber Efendimiz peygamber olacağı zaman yollarda yürürken geçtiği yerlerdeki ağaçlar, taşlar kendisine *es-selâmu aleyke yâ Resûlallah* derdi, duyardı. Kim sevmez Resûlullah'ı?

Allah'ın Resûlu, Allah'ın sevdiği... Ama Resûlullah Efendimiz'in de etrafa böyle [ilgisi] var. Peygamber Efendimiz Kuba mescidine giderdi. İlk Kuba mescidinde misafir edildi. Hic-

rette Medine'nin Kuba kasabasında, kabilesinde, köyünde, beldesinde ilk defa misafir edildi. Her cumartesi oraya giderdi. Öyle vefalı ki Peygamber Efendimiz, araziye bile vefası var. “Madem ben buraya, Medine-i Münevvere'ye geldiğim zaman ilk defa beni buranın ahâlisi misafir etti...” Oraya her cumartesi giderdi. Hadîs-i şerîf var... Kuba mescidine bizim Hasan Çelebi kardeşimiz, hattat, Erzurum kökenli, o yazmıştı. Kuba mescidinin bütün yazıları bizdendir. Orada yazıyor: “Kim cumartesi günü evinde temizlenirse...” Tertemiz olacak, gusül abdesti alacak. Sonra Kuba mescidine gelirse... *Ve sallâ fîhi salâten kânet lehû ke-ecru.* “Umre yapmış gibi sevap alır.” Bak kendisi vefalı, ümmetinin de vefa göstermesini istiyor. “Resûlullah Efendimiz'i burası misafir etti, burası güzel yer.” diye müslüman gidecek, o mescidi ziyaret edecek. Gusül abdesti alacak, tertemiz güzel kokuları sürünecek, Kuba mescidine gidecek.

Cumartesi günü oraya gitme [âdetidir.]
Tamam, müslümanın çevresiyle alakası var.

Neden?

Allahu Teâlâ hazretleri âyet-i kerîmede buyuruyor ki;

Ve in min şey'in illâ yüsebbihu bi-hamdihî velâkin lâ tefkahûne tesbîhahüm.

Hiç Allah'ı zikretmeyen varlık yok. Hiç Allah'ı tesbih etmeyen yaratık yok. Dağlar, taşlar, kuşlar, ağaçlar, çiçekler, böcekler, yıldızlar, ay, güneş, hepsi Allah'ı zikir ü tesbih etmekte...

Ve in min şey'in. “Hiçbir şey yok.” *İllâ yüsebbihu bi-hamdihî velâkin lâ tefkahûne tesbîhahüm.* “Yalnız siz anlayamıyorsunuz.”

Anlayan anlıyor. Bak Yunus Emre... Ben Yunus'un ilahisini okurken seziyorum, çok ârif bir kimse. Diyor ki;

Dağlar ile taşlar ile, çağırayım Mevlam seni

Seherlerde kuşlar ile, çağırayım Mevlam seni

Biliyor dağın taşın tesbih çektiğini, kuşun böceğin tesbih ettiğini, onlarla coşkulu bir tarzda zikir yapacak, ibadet edecek.

*Dağlar ile taşlar ile, çağırayım Mevlam
seni*

*Seherlerde kuşlar ile, çağırayım Mevlam
seni*

Çağırarak, zikretmek.

Deryalarda mâhi ile...

Mâhi, “balık” demek.

Deryalarda mâhi ile, sahralarda âhu ile

*Derviş olup yâ hû ile, çağırayım Mevlam
seni*

Yani çevresiyle bütünleşiyor. Çevresinin şevkinden, tesbihinden, zikrinden heyecanlanıyor. Müslüman öyle zikrediyor. Bu çevremiz maddî çevremiz. Ama maddî çevremizde katı değil, taş değil.

Şeyh dervişlere demiş ki;

“Hadi gidin bakalım, çiçek toplayın.”

Hepsi demet demet çiçekleri toplamışlar, “Şeyhimiz istedi.” diye getirmişler. Bir tanesi hiç getirmemiş. Elinde kırık saplı bir çiçek,

öyle gelmiş. Dervişin ne düşündüğünü şeyhi biliyor. Sormuş, ötekiler de duysunlar diye;

“Söyle bakalım, bak herkes kucak kucak çiçek getirmiş de sen niye bir tane kırık saplı çiçek getirdin, başka getiremedin?”

“Şeyhim, efendim, hangi çiçeğin yanına vardıysam tam koparacağım zaman zikrini, tesbihi duydum, kıyamadım.”

Onun için biz çevreyi seviyoruz. Kuşu seviyoruz. Mahmud Hüdâyi hazretleri Üsküdar’ın büyük evliyâsından, zamanının kutbu Aziz Mahmud Hüdâyi, Üsküdar’da bir camisi var, mübarek bir mekânı var. Zaten orası güzel. Üsküdar zaten manzaralı bir yer. Zaten havadar bir yer. Hele şimdiki gibi sıkışık olmadığı zaman konaklar filan vardı. Ama bir de Çamlıca dağında arka tarafta çilehanesi var, dağın tepesinde. Sessiz sedasız bağın içindeymiş demek ki o zaman. Geceleri herhalde o püfür püfür yıldızların altında, o güzel semanın altında Allah’ın azametini, büyüklüğünü hissederek ne güzel ibadet ediyorlardı kim bilir o zaman...

Bu [şundan] kaynaklanıyor: Bursa'ya gidiyorsunuz. Bursa'nın en büyük evliyasından -Allah hepsinin şefaathine erdirsin.- Üftade hazretleri surun yanında, camisi var, Üftade camisi. Hocamız Mehmed Zahid Efendi hazretlerinin İstanbul'a gelmeden önce vazife gördüğü cami Üftade camisi. Ama dağın tepesinde, kestane ağaçlarının orada öyle bir güzel çilehanesi var ki insan bayılır. Bütün Bursa ovası ayaklarının altında.

Neden?

Allah'ın yarattığı güzellikleri görünce insanın Allah'a karşı sevgisi, Allah'ın sunduğu âsâr-ı rahmetini Allah'ın rahmetinin tesirlerine bak. "Asar" diyor Kur'ân-ı Kerîm. Ona bakınca Allah'a karşı aşkı cûşa geliyor, ondan. İnsanlardan, kalabalıktan çekilip o manzara içinde ne zevkli ibadetler yapmışlar mübarekler, nasıl ârif insanlar olmuşlar...

Elbette bizler için bu çevre mühim. Onun için, ben bizim arkadaşlarımıza Türkiye'de teşvik ediyorum, mecmualarımızda yazıyorum, diyorum ki;

“Şehrin kalabalığından biraz çıkın.”

b. Şehrin Kalabalığından Çıkmak

Nedir bu apartmanlar, sefer tası gibi kat kat kat... Birbirinizin içine evden eve bakılıyor, camlar görülüyor?

Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurmuş ki;

“Evini yükseltip de arkadaşının havasını engelleme.”

Evin tek kat olsun, bahçeli olsun. Sen onu görme, o seni görmesin. Çitten iç taraf görünmesin. Hem de “Yükseltip de onun havasını engelleme, esintisini kesme.” diyor. Peygamber Efendimiz’in tavsiyesi. Onun için diyorum ki;

“Bahçeli ev yapın. 10 kilometre uzağa gidin, şehrin 20 kilometre uzağına gidin; ama çoluk çocuğunuz rahat etsin.”

Bizim hanımlarımız, müslüman hanımlar giriyor eve, perdeler sımsıkı kapalı, camlar açılmaz, hava girmez... Bizim Stockholm’de aile eğitim toplantısı yaptık; dağda, ağaçların

arasında, gölün kenarında. Üç-dört gün bir eğitim çalışması yaptık. Güzel, temiz havada... Çocukların hepsi açıldılar, ferahladılar. Avustralya'da 10-11 gün böyle bir taşrada bir eğitim çalışması yaptık. Herkes memnun. Hanım memnun; çünkü onların ayrı dersleri var. Çocuklar memnun; ayrı eğitimleri var. Güzel oluyor. "Hocam, dizimde ağrı vardı, geçti. Kollarımda, eklemlerimde ağrı vardı, geçti. Astımım vardı, geçti." diyorlar. Geçer tabii... Şehrin pis havasında mahvoluyor, temiz havada insan canlanıyor. Temiz hava insana güneş gibi, gıda gibi lazım, daha fazla lazım. Onun için diyorum ki;

Biraz fedakârlık yapın, şöyle manzaralı, bahçeli evler alın. Gecekonduları apartman daireden daha çok seviliyor. Belki siz de öylesiniz.

Neden?

Manzaralı bir yerde... Hem de hiç olmazsa hepsinin bahçesinde biraz soğan, dereotu, maydanoz, domates ekecek bir toprağı var. Birkaç tane de ağacı var. Ne güzel...

Ankara'nın İstanbul'un gecekonduları aşığıdaki sıkışık apartmanlardan çok daha güzel.

Bizim çevre sevgimiz var, bir. Sevgimiz var, aşkımız var. Orada Allah'ın kudretini, güzelliğini gördüğümüz için çevrenin dinî bir mânası var. Temizlik bizim imanımızın bir parçası, çevreyi düzenlemek, çevreyi güzelleştirmek, yeşillendirmek de bizim işlerimizden birisi. Bu maddî çevre. Bu bizim için olacak. O bakımdan biz daha Çevre Bakanlığı kurulmadan önce İstanbul'un haricinde kaç tane şehirde çevre dernekleri kurduk. Maksudımız kardeşlerimiz sevap kazansın, boş zamanlarında kahvede oturmasın. Sigara dumanıyla ciğerleri dolmasın diye dışarıda gitsin çabalasın da sevap kazansın diye bunu düşündük.

Bizim köyde bir amcazâde var, dedemizin kardeşi olan amca. İstanbul'dan gelen modernler yazın bizim beldeye iniyorlar. Deniz var, manzara var. Çanakkale, Edremit sahilleri güzel. Eşofmanı giyiyor, koşuyor... Vücudu sağlıklı olsun diye koşuyor, eşofmanı giyip geziyor. "Ulen!" demiş, köylü tabiriyle, "Böyle

boşta koşacağına bir fakirin tarlasına gidip çabalayıp da onu kazıersen de bir hayrın olsa ya!” demiş. Çok hoşuma gitti... Köylü tabii ama [düşüncesi] güzel, mantığı sağlam alışıyor. Irgat gibi koşuyorlar, yk kaldırıyorlar, indiriyorlar, ter döküyorlar vesaire... Ya bir işe yara, boşta gitmesin. Bir fukaracığın tarlasını sr, ek. Ona, bir dula, yetime faydan olsun.

Bizim evre sevgimiz var. Bu bizim gönlümüzde. Bakanlıktan önce olan, kimsenin haberi olmazdan önce var. Peygamber Efendimiz sularını kirletmeyi engelliyor. “Suyun içine küçük tuvalet yapmayın.” diye söylüyor. Bu zamanın insanları bu işleri bilmez. Bilmeden, önceden bizim dinimizde bu gibi konular var. Yeşillik sevgisi var, iek sevgisi var, ağaç sevgisi var, doğa sevgisi var... Allah’ın yarattığı manzaralara karşı, kurtlara, kuşlara, çiçeklere karşı şahane aşkımız var.

Hollanda’nın seyyahı Baron de Bsbek Kanun devrinde kalkmış buradan kervanla İstanbul’a gitmiş de İstanbul’a gelmeden daha Trakya’da Yedikule civarında İstanbul’un dış-

larında sümbül bahçelerinden, lale bahçelerinden geçerken mest olmuş, hayran olmuş; kitabına yazıyor. “Ben bu Osmanlılar’ın çiçek sevgisini anlayamadım.” diyor. “Bu adamlar bir çiçek için birkaç altın para verirler.” diyor. Altın tabii ne kadar kıymetli... “O kadar para verirler... Bu adamların çiçek sevgisini anlayamadım!” Anlayamadın ama anladın, sonra da oradan lale soğanı da aldın, buraya getirdin Hollanda lalesiyle meşhur olmuş durumda. Anladın sonra... İlk gördüğün zaman anlamadın da sonradan anladın.

Bu nereden geliyor? Benim çinilerimdeki, camimdeki nakışlar, çiniler, halılardaki desenler, ağaç yaprak motifleri nereden geliyor?

Benim o sevgimden geliyor. Yunus Emre niçin “Sordum sarı çiçeğe” ilahisini yazmış?

Doğayla, tabiatla, Allah’ın yarattığı güzelliklerle ilgisi var. Ona bakıyor, yaradanını düşünüyor. Esere bakıyor, müessiri anlıyor. “Yâ Rabbi! Ne güzel yaratmışsın! Ne güzel koku vermişsin! Aman yâ Rabbi!” diye gözlelerinden yaşlar dökülüyor. Konuşur gibi oluyor;

Sordum sarı çiçeğe,

Neden benzin sarıdır?

Neden olacak; ölüm korkusundan.

Neden boynun eğridir?

Boynum eğri ama özüm Hakk'a doğru.

Boynum eğri ama kalbim doğru. Ne güzel sözler...

E sen ölecek misin, niye ölümden korkuyorsun?

Ölümsüz yer var mıdır?

Bak ne güzel çiçekle konuşuyor, bize ne güzel vaaz veriyor ilahisiyle...

Çocukların hepsi ezbere bilir. Hepsi fikirleri öğrenmiş oluyor.

Bizim bu çevremiz, bir. İkincisi sosyal içtimâî çevremiz. Bu da çok önemli. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz bizim salih insanlarla oturmamızı, kalkmamızı istiyor. Günahkâr, fâsık, fâcir insanlarla oturmayacağız. Diyor ki;

“Oturduğun zaman konuşması senin ilmini irfanını arttıracak insanlarla sohbet et, onlarla oturup kalk. Alimlerle otur. Dizlerinle onları sıkıştır.”

Hani alimin etrafında diz çökecekler, yanaşacak yanına, alime oturacak yer kalmayacak. “Dizinle onları sıkıştır.” diyor. Çünkü soru sorduğu zaman soruyu soran sevap kazanıyor. Cevabı veren sevap kazanıyor. Dinleyen sevap kazanıyor. Hepsi ecir alıyor. Ve bir şey öğrenmiş oluyor.

Müslüman mutlaka arkadaşını seçecek. İyi arkadaş seçecek. Müttakî insan seçecek. Bizim tarikat yolumuzda, tekke tasavvuf yolumuzda büyüklerimiz kitaplarına yazmışlar ki;

“Değil fâsıkın, fâcirin, müşrikin, kâfirin, gafil olan müridin gafletinin bile zararı var.”

Gafil insanın bile zararı var. Ârif olacak. Gönlü aydın olacak. Aklı pırıl pırıl olacak. Kalbi tertemiz olacak.

Şeyh Sâdî'nin bir şiiri var. Geçen gün Peygamber Efendimiz'in sülalesinden bir Iraklı

alim var, Stockholm’de bizi ziyarete geldi. Havalanında da uğurladık. Buraya gelirken onunla okuduk, karşılıklı taze müzâkere ettik. Şeyh Sâdî bir şiirinde diyor ki;

-“Hamamcı kili” derler, eskiden sabun yokken sabunlanmak yerine temizlenmek için kil kullanırlarmış.-

“Hamamda elime birisi bir sevdiğim bir arkadaş, bir hamamcı kili verdi. Kokladım, çok nefis kokuyor. Dedim ki; ‘Sen gül müsün, amber misin, sünbül müsün? Senin güzel kokundan bayıldım, nesen sen?’” diyor bu kile. “Sordum” diyor. Kille konuşulmaz ama sembolik olarak bir şey anlatmak istiyor. “‘Sen nesen ya, gül müsün, sünbül müsün, amber misin? Nesen sen? Senin kokundan bayıldım ben.’ dedim.” diyor.

“Yok, ben toprağım. Ben toprağım ama bir müddet gülle beraber bulundum, düşüp kalktığım, sohbet ettiğim insanın kemâli bana tesir etti. Gülle arkadaşlık ettiğimden gül kokulu oldum.” diyor.

İnsan gül gibi insanlarla ahbablık, arkadaşlık ederse gül kokar. Pis mideyle bir eve girdiği zaman. Benim gece saat 10'a kadar Yükseliş Mimarlık'ta dersim vardı, 10'u 20 geçeye kadar... Gece okulunda, mühendislik okulunda dersim vardı. Eve otobüsle gece geç vakit gelirdim. Ben sigara içmem elhamdulillah... Şu ciğerler o zifiri sokmuyor elhamdulillah... Sokanlar varsa Allah kurtarsın. Bu da bir çeşit çevrecilik. Allah hemen şu andan sonra kurtarsın. Sigara paketlerini buradan çıkarken çöpe attırsın! Bizim hacı hanım diyor ki;

“Off! Aman, ne pis koku! Nereden geldi?”

“İçmedim valla...”

İçmedim ama otobüsteki koku insanın üstüne siniyor.

Bir arkadaşın birisi bana amber tesbih verdi, amber ağacından. Siyah bir ağaç. Ama mübarek öyle güzel kokuyor ki kokladığın zaman... Allah kudretinden o ağaca güzel koku vermiş, amber ağacı. Tesbih yapmışlar. Çok seviyordum. Çok kıymetli bir tesbih. Amber tesbihim 33'lük ama 99'lük değil. Böyle hem

çekiordum hem kokluyordum... Çok güzel, ki-
bar da bir kokusu vardı. Bir gün Ankara'dan
otobüse bindim, muhterem kardeşlerim, İst-
tanbul'a vaaz etmeye gidiyorum, Hocamız'ın
sağlığında... Hocamız'ın sağlığında vaaz et-
meye gidiyorum. Otobüste, kapalı yerde sigara
içilir mi? İçiliyor. Git dışarıda iç, mola zama-
nında... Hayır, içeride içiyorlar. Emin olun,
amber tesbihimin kokusu bozuldu. Çok özlüyö-
rum, hayıflanıyorum; o amberin güzel kokusu-
nun içine sigara kokusu girdi, mahvetti onu.
Tesbihimin kokusu bozuldu. O sigara kokusunu
çektığıme yanmıyorum, tesbihimin kokusunun
gittiğine yanıyorum.

İnsan iyi insanlarla düşecek kalkacak.
Takvâ ehli insanlarla düşüp kalkacak. Konuş-
masa bile hâli tesir eder. Gönlünün nuru ona
akseder. Onun için, mutlaka kiminle konuştu-
ğunuza dikkat edeceksiniz. İyi insanların pe-
şine takılacaksınız, onlarla ahbaplık edeceksi-
niz; alimlerle, fâzıllarla, müttakî, kâmil insan-
larla... Çevreniz iyi insanlardan oluşan çevre
olacak. Arkadaş muhitiniz iyi insanlardan [ola-
cak.] Hakimler; "Kiminle konuştuğunu söyle,

senin kim olduğunu söyleyeyim.” diyor. Sen kiminle konuştuğunu bana söyle, ben senin nasıl bir insan olduğunu söyleyeyim.

Neden?

Şeyh Sâdî'nin yine şiiri var. Güvercin güvercinle uçar, karga kargayla, serçe serçeyle, şahin şahinle... Herkes kendi cinsiyle uçar. Onu için, iyi inanları seçmek lazım.

İyi insan olmanın bir yolu da... Bizim dinimiz de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz İslâm'ı insanlara nasıl getirdi, nasıl öğretti? Allah gökten bir kitap indirmeye kâdir mi?

Kâdir. Herkese kitabı gönderir, herkes kitabı okur, öğrenir.

c. Sırf Gönderilen Kitabı Oku Yetmiyor. Peygamberler de Gönderiliyor

Hayır. Peygamber gönderiyor. Resûlullah gönderiyor; numune insan. Emsalsiz güzellikte bir insan gönderiyor. “Bakın, böyle olun.” diyor. “Bunun etrafında toplanın, bununla sohbet edin.” diyor. Peygamber Efendimiz'in etrafındaki arkadaş gurubuna ne diyoruz?

“Sahabe” diyoruz.

Sahabe ne demek?

“Sohbet eden, sohbette bulunan insanlar” demek.

Demek ki Peygamber Efendimiz dinimizi nasıl öğretti?

Sohbet yoluyla öğretti.

Sohbet ne demek?

Lafazanlık etmek, yarenlik etmek mi demek?

Hayır, Arapça’daki mânası o değil. “Arka-
daş olmak, bir arada olmak” demek.

Peygamber Efendimiz sahabesiyle gündüz bir aradaydı, akşam bir aradaydı, gece bir aradaydı. O Mescid-i Nebevî’de bazen gündüzleri 450-500 kişi toplanırdı. Geceleri de orada yatarlardı. Ashâb-ı Suffe devamlı orada yatardı. Kabilesini bırakmış, köyünü bırakmış, gelmiş, orada Resûlullah’a inen âyetlerini ezberliyor, hadîs-i şerîflerini bekliyor. Ve bazen Peygamber Efendimiz onlarla bir sohbeta otururdu,

sabaha kadar sabahı ederdi. Ne muhabbetli sohbetlerdi...

Allah bize de cennette nasip etsin.

Sohbet yoluyla... Onun için dervişlikte de, tarikatte de aynen o Peygamber Efendimiz'in dini öğretim yolu vardır. Şeyh efendi vardır, müridler vardır. Akşamları bir araya gelirler, sohbet olur. Tekke vardır. Muhabbet olur. Tekke âdâbı öğrenilir. Usul öğrenir, erkân öğrenir, edep öğrenir.

Yunus Emre tekkeye dümdüz odunlar getirmiş. Nasıl olsa yanacak... Şeyhi sormuş:

“Niye böyle dümdüz odunlar getiriyorsun? Dağda eğri odun yok mu?”

Demiş ki;

“Şeyhim, odunun eğrisi bile senin dergâhına yakışmaz.”

Seyyid Ahmed-i Rufâî hazretleri galiba, diyor ki;

“Benim bir kusurum varsa söyleyin ey ihvan kardeşlerim.”

Bir tanesi kalkmış:

“Senin bir kusurun var, şeyhim.” demiş.

Hiç kızmamış. Gayet sakin, hiç kızmamış...

“Nedir?” demiş.

“Bizim gibi sana layık olmayan insanların senin etrafında senin ihvanın olması.” demiş.

“Yok” demiş, ona da tevazu göstermiş.
“Yok, ben hakîriniz benim...” demiş.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin bir sözünden vallahi tüylerim diken diken oluyor. “Kendimi Frenk kâfirlerinden bile aşağı görüyorum!” diyor. Müceddid-i elfi sâni... Tevazuya bak. Tabii mü'min kâfirle denk olmaz, mü'minin en aşağısı kâfirin en üstününden yüksektir. Ama bakıyorsun, güzel şeyler var; yolları muntazam, evleri muntazam, şehirleri muntazam, işleri muntazam, saate bağlı...

Bizim arkadaşlar diyor ki;

“Hocam, ben bizim arkadaşları anlayamadım. Stockholm'de İsveçliler'le randevusu oldu mu saate bir bakıyor, dakikasında gidiyor.

Bizimle randevusu oldu mu yarım saat sallıyor.” diyor.

E olur mu öyle şey?

Zamanın kıymetini biliyorsan her zaman bil. İsveçli’ye karşı bilip Türk’e karşı boşvermek olur mu?

Güzel şeyleri var. Güzel şeylerinden ibret almak lazım. Onun için, İmâm-ı Rabbânî Efendimiz herhalde bu sebeplerden, tevâzuundan... Gece gündüz çalışmış mübarek insan, evliyâ insan, ama kendisini hor gördüğünü, aşağı gördüğünü söylüyor.

Tevâzu oldu mu Allah bir insanı yükseltiyor. Kibir oldu mu alçaltıyor. Kibredeni burnunu yerde sürtüyor. Müseylemetü’l-Kezzâb, yalancı, alçak, yalan, sahte peygamber ortaya çıkmış, iddiayla atılmış ortaya... Demişler: “Madem sen de peygambersin...” Önüne bir gözü âmâ bir insanı getirmişler. “Hadi, buna dua et de geçsin.” Çünkü Peygamber Efendimiz’den duyuyorlar. Âmâyaya dua ediyor, gözü açılıyor. Peygamber Efendimiz’in duasıyla kör iyi oluyor. O da mütekebbir mütekebbir bir

şeyler söylemiş... Allah hastanın öbürkü gözünü de kör etmiş. Tabii onu mahçup etmek için... Hem ona gideni yanlış yere gittiğinin bilinmesi için... Kör olmasaydı mânevî bakımdan öyle yalancı bir peygamberin yanına gitmezdi, sahtekârın yanına gitmezdi. Ötekisini de rezil etmek için... Böyle Allah mütekebbiri rezil eder, mütevâzıyı yükseldir.

İyi insanlardan bir muhitimiz olacak. Sececeğiz. İlmik ilmik, tuğla tuğla etrafımızda iyi insanlardan güzel bir içtimâî muhitimiz olacak. Kötü insanların yanına ancak bir sebeple gidilebilir; onları hakka davet etmek için, irşad etmek için. Bir düğün var, seni davet ettiler. Ama çalgı var, çengi var, içki var. Gidecek mi müslüman?

Gidemez. Bir şartla gidebilir; gittiği zaman onları engelleyebilecekse gider. “Yapmayın böyle, günahdır.”

Biz Özbekistan’a gittik, “Şeyhimizin diyarını görelim.” dedik, “İmam Buhârî’nin diyarını görelim.” dedik. Hadis kitaplarında okuyoruz, büyük zatlar yetiştirmiş. Orada bizi Bu-

hara'da arkadaşlara dedim; "Gidin çarşıya pazara, insanlarla tanışın, ahbab edinin." 60-70 kişilik bir grupla gittik, Buhara, Semerkant, Taşkent, oraları gezdik. Bizi akşam bir yere çağırdılar. Bakın ne kadar ibretli... Sebep: Oğlu gemiciymiş. Gemisi denizde batmış, beş kişi kurtulmuş, bir tanesi de oğlu. Herkes ölmüş. Bu ölümden kurtulduğu için onun bilmem kaçınıcı sene-i devriyesiymiş, akşam davet varmış, ziyafet varmış, bizimkileri görünce, tanışınca, "Türkiye'den gelmişler." diye ahbab olmuşlar, çağırmışlar.

Hakikaten kalktık, gittik. Aslında yemek yemiştik, yemeğe filan ihtiyacımız yok; çünkü her şey zaten, otel, yemek vesaire seyahatin içinde. En güzel otelde kalıyoruz. Gittik. Ben afalladım. Masaların üstü nimet dolu. Meyve, sebze, fındık, fıstık, badem, ceviz, yiyecek, içecek, meşrubat... Bizi hoş karşıladılar. Bir köşeye oturtular. Biraz sonra baktım, çengi çıktı, kadın oynuyor. Bu ne biçim ölümden kurtulma kutlaması! Biraz daha vakit geçti, geldi yanımıza birisi; "Fıs fıs fıs... Hocam içki getiririm mi sana?" dedi. Yani alkollü içki... Şaka

mı yapıyor, yüzüne baktım. İlk defa gittiğimiz bir yer, adamları bilmiyoruz, örflerini âdetlerini bilmiyoruz.

“İçki haram.” dedim.

“E gençler de içer, onlara getirelim mi? Burada gençler var...”

“Küçüğüne büyüğüne, yaşlısına gencine, herkese haram. Allah yasak etmiş. Siz de içmeyin. Günah bu! Bak çocuğunu Allah öldürmemiş, boğulmamış, kurtulmuş. Öyle günahla kutlama mı olur?” dedim.

Ama ne kadar şuuruları eksik. Komünist partisinden gelen var bunların içinde diye kıvırttılar. Biz de hemen kalktık, gittik.

Felâ tekul ba'de zikra mea'l-kavli'z-zâlimîn.

Böyle zalim insanlarla oturmak da doğru değil. Taş yağar, uğursuzluk yağar, lanet yağar.

İyi insanlarla olacak. Sosyal muhitiniz, içtimâî muhitiniz iyi olacak. Cami ehli arkadaşlar olacak. Camide olacaksınız. Başka yerde olmayacaksınız. Kötülerin arasında olmayacaksınız. Ancak irşad için gidilir. Hapishaneye gidilir. Oraya gidilir, buraya gidilir...

Neden?

Onları doğru yola çekmek için gidilirse hocalar, mürşitler gidebilir.

Üçüncü muhit; mânevî muhit. Mânevî muhit çok mühim, muhterem kardeşlerim. Mânevî muhiti biz görmüyoruz. Etrafa bakıyoruz, yeşilliği görüyoruz, ışık olduğu zaman eşyayı görüyoruz; ama mânevî muhiti görmüyoruz.

Peki görmediğin şeyi nasıl söylüyorsun?

Bilenden, görenden söylüyorum. Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor ki;

???

Kirâmen kâtibine ya'lemûne mâ tef'alûn.

Kâtibeyni şâhideyni âdileyne... İnsanın omzunda adaletli yazı yazan iki tane melek

var. Sağdaki sevapları yazıyor, soldaki günahları yazıyor. Mânevî en yakın muhit bize bu. Her âzâmızda melekler var. Gözümüzü koruyan melekler var. Bu görülüyor ama Kur'ân-ı Kerîm'le sabit. Sabahleyin ne güzel dua ediyor: *Eyyühe'l-melekâni'l-âdileni's-şâhidânî...* “Ey adaletli şahit olan melekler...” *Üktüba fî gurubetihi minahaza.* “Şu günümüzün sabahında yaz bizi... Biz mü'miniz, Allah'ın varlığına inanıyoruz, Resûlullah'ın peygamberliğine inanıyoruz elhamdülillah...” diye öyle dua var. Şeyhimiz'in, Bahâeddin Nakşbend hazretlerinin böyle sabah duası... Etrafımız boş değil; melekler var, görünmeyen varlıklar, cinler var.

Cin ne demek?

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا

*Felemmâ cenne aleyhi'l-leylü reâ kevkabâ.*²

---

² 6/En'âm, 76.

Örtüp kapatan, görünmeyen şeylere “cin” derler. Görünmediği için o varlıklara “cin” denmiş. Bu okuduğum âyet-i kerîme de “Gece örtüp kapattığı zaman ortalığı...” mânasına geliyor.

Görünmüyor ama etrafımızda melekler var. “Melekler zikir meclislerine toplanır, üşüşür, gelir.” diyor. İlim meclislerine toplanır. Şimdi şurada yığınla melek var. Peygamber Efendimiz bir cenazenin kaldırıldığı zaman buyurmuş ki;

“O kadar melek geldi ki parmak uçlarında durdular...”

d. Meleklerin Şehid Sahabeyi Yıkaması

Uhud şehitlerinden bir tanesine diyor ki;

“Bu kardeşinizin hâli nedir? Ben melekler bunu yıkarken görüyorum.”

Melekler bu şehidi yıkıyorlar.

“Neden yıkıyorlar? Bunun hâli nedir?”

Diyorlar:

“Yâ Resûlallah, bu dün gece gerdeğe girmişti. Düğünü olmuştu, gerdeğe girdi, zifafa

girdi. Fakat tam o sırada senin tellalın, münâdi; ‘Resûlullah sizi savaşa çağırıyor.’ dedi. Yıkanmaya vakit bulmadan savaşa geldi, şehit oldu.”

Damat, düğün gecesinde ‘Resûlullah çağırırdı.’ diye gidiyor ve şehit oluyor. Melekler yıkıyor. Görünmüyor işte... Ama gören var.

Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* oturuyordu. Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz *radiyallahu anh* de yanında oturuyordu. Müşriklerden birisi de Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz’e boyuna laf atıyordu. Din aleyhinde, Kur’an aleyhinde, iman aleyhinde konuşuyordu. Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz de Peygamber Efendimiz’in yanında müeddeb bir şekilde duruyordu. Sonra dayanamadı, o da cevap vermeye başladı. Müşrikin yalan yanlış iftiralı sözlerine cevap vermeye başladı. Peygamber Efendimiz kalktı, gitmeye başladı. Durur mu Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz; cevabı kesti, hadi Resûlullah’ın arkasından koşarak dedi ki;

“Ya Resûlallah! Anam babam sana feda olsun...”

Feda ederler. Anasını babasını, canını feda ederler Resûlullah'a...

“Anam babam sana feda olsun sana, ey Allah'ın Resûlü! Seni üzecek bir şey mi yaptım? O bana yalan yanlış söz söyleyince biraz had-dini bildirmek istedim.”

“Yok, yâ Ebâ Bekir, beni üzmedin; ama sen susarken bir melek ona cevap veriyordu...”

Bak, biz görmüyoruz. Ebû Bekir Efendimiz *radıyallahu anh* de görmemiş.

“Sen susarken bir melek cevap veriyordu.”

Bir melek bir müşrike nasıl cevap verir?

Onun tesirinde olur, bilmem.

“Sen susarken bir melek cevap veriyordu. Sen cevaba kalkışınca şeytan geldi, melek gitti. Şeytan gelen yerde ben durmamam gerektiği için kalktım, gidiyorum.”

Demek ki görevli olarak oraya geldi. Çünkü iki insan münakaşaya kalktı mı sonu kavgaya gider. Şeytan o tarafa götürür. Görevi

var orada, şeytanlığını yapacak. “Şeytan gelen yerde ben ne yapayım, işim ne? Onun için kalktım.” diyor.

Demek ki çevremizde, en yakınımızda [görünmeyen varlıklar] var. Bu sigara meselesine yine getireceğim. “Ağzınızı temizleyin. Kur’ân-ı Kerîm’in yoludur. Ve ağzınızın kokusundan melekler rahatsız olur.” diyor Peygamber Efendimiz. Yani melekler rahatsız oluyor. Sigaradan sigara içmeyenler rahatsız olduğu gibi melekler de rahatsız oluyor. Bunu bilin. Yakın meleklerimiz var; sevabımızı, günahımızı yazan. Başka melekler var. Baş ucumuzda melek var.

Peygamber Efendimiz; “Bir müslüman, kardeşi için dua ederse baş ucunda bir melek ona ‘amin’ der.” diyor. Yani ben hoca efendiye dua ettim, o size dua etti, siz bir arkadaşınıza dua ettiniz... Baş ucunda bir melek; *âmîn, ve leke misluhû*, “Âmîn. Allah ona istediğin şeyin aynısını sana da versin.” der. Melek öyle deyince Allah ona da verir. Bak onu da görmüyoruz. Baş ucunda melek var. Omuzlarında melek var. Ağzının etrafında melek var.

Etrafında melek var. Onun için, evliyâullah büyüklerimizden bir tanesi yapıyor cevabı, diyor ki;

“Sen meleklerle inanıyor musun?”

Âmentü billâhi ve melâiketihî...

“İnanıyorum.”

“Peki, insanların olduğu yerde burnunu karıştırır mısın, karıştırmaz mısın?”

“Karıştırmam.”

“Yalnız olduğun zaman?”

“Karıştırırım.”

“İnsanların yanında şu kabahati, şu kusuru işler misin?”

“İşlemem.”

“Yalnız olduğun zaman?”

“İşlerim.”

“Kötü bir şey yaparken etrafındaki insanlar beni görmesin diye etrafa bakar mısın? ‘Aman görmesin, sakın kimse görmesin!’ Korkar mısın ondan?”

“Korkarım.”

“Peki, melekler görmüyor mu? Melekler yok mu etrafında? Hani senin meleklerle inandığın?”

Meleklerle inansaydın utanırdın!”

Peygamber Efendimiz diyor ki;

“Çıyrılıçıplak soyunmayın. Çünkü yanınızda melekler vardır, haya ederler.”

Örtünmek biraz da meleklerle saygıdan, sevgiden, onların varlığından.

O bakımdan çevremizde melekler var, bir. Sonra;

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

Ve hüve meaküm eyne mâ küntüm. “Biz her nerede olursak olalım Allahu Teâlâ hazretleri bizimle beraberdir.”³

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ

---

³ 57/Hadid, 4.

*Lâ tudrikuhu'l-ebsâr ve hüve yudriku'l-ebsâr.*⁴

Gözler Allah'ı göremez ama o gözleri gözlerin sahibi olan insanları görmüyor mu?

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

Tarih: 25 Şevvâl 1414 / 06.04.1994

Hollanda

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

---

⁴ 6/En'âm, 103.